

Kakukkfészek-bemutató a Nagyszínházban

Elkészült a diliház

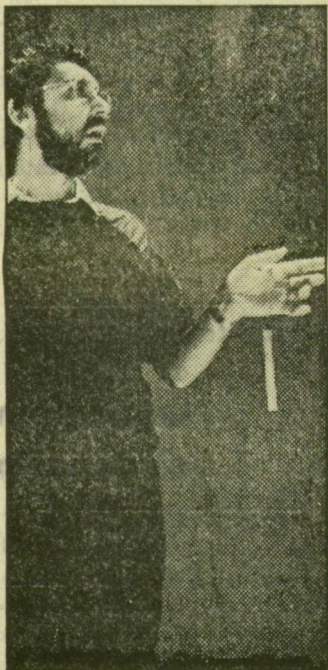
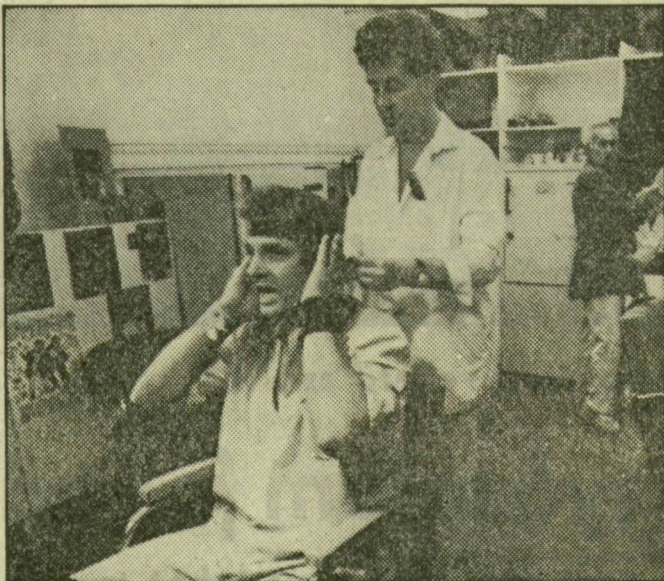
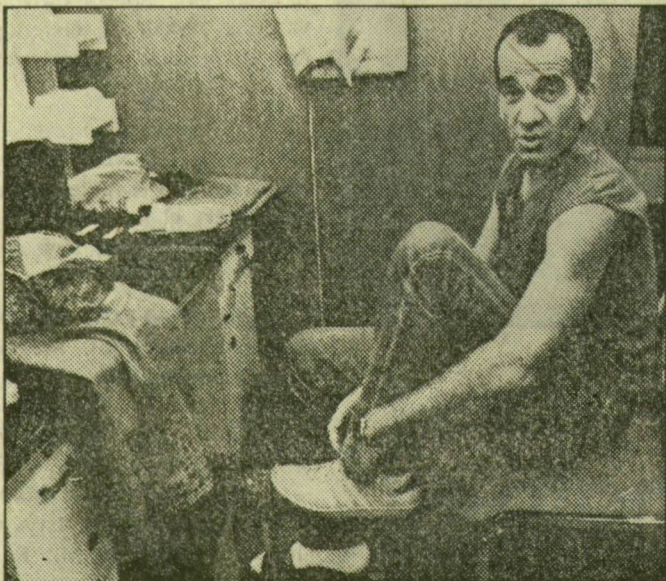
A McMurphy nevű, harmincöt éves, nőtlen, fekete gyapjúsapkát viselő elítélt-beteg előletele meglehetősen elentmondásos. A háború alatt fogságba esik, ahonnan nagy bátorságról téve tanúbizonyságot, látványosan megszökik. Szépen kitüntetik. Ám de jönnek a sorozatos kihágások, a csendháborítástól a garázdaságig, verkedésektől a már súlyosabb fajsúlyú nemi erőszakig. Ez utóbbi bűnt McMurphy tagadja, a kislány hazudott, nem tudhatta, hogy csak tizenöt éves. Lendületes, vibráló, érzékeny figura, nagy színészi feladat, nagy lehetőség, éppen ezért nagyot is lehet bukni vele. Láttuk *Gáti Oszkár*t a szerdai főpróbán, aki úgy játszott be a szinpadot, olyan nyeglén és hársányan, bájos pofátlansággal, hogy az bizony komoly színészi teljesítményt ígér. Sikereifőzret? Azért ne kiabáljuk el.

McMurphy az amerikaiak trágár, modortalan, rágó-

gumit osztogató és budikefés megváltója. A nyomorult kisser, akit mégsem lehet uniformizálni, sorba állítani, elhallgattatni. Esendő és nagyszerű, és persze örült is, mint a kor, amelybe beleszületett. Mert ez a század maga a dili-ház. Hiszen tudjuk jól, egyik botrányból a másikba botlunk. Örület, hogy az örültek semmivel sem örültebbek, mint az egészségesek, legfeljebb gyávábbak, hiteltlenebbek és krónikus kisebbségben szenvednek. Ismerős jól nekünk ez a kedves főnövér is. Ismerősek az érvei, a mozdulatai, a mimikája. Úgy lehet, mindenki ismerős nekünk ebben a darabban, amit, bár Amerikában írtak, többet bemutatott az élt étt, a világnak ebben a régiójában.

Szegeden elkészült tehát a diliház, vagyis bemutató előtt a Kakukkfészék, Korcsmáros György rendezésében. (Nagy László próbariportia.)

Dal.

Aetas — önismeret, áron alul

Megváltozott külsővel (kisebb formátum, szép zöld-arany borító, veretes betűk) jelent meg az *Aetas* ez évi 1—2. összevont száma. Az eddigi diákfolyóiratot *professzionista történeślappá* alakítani, s főleg fiatal történeşezek munkáit bemutatni — ez a negyedévenként megjelenő lap régi-új, 26 év átlagéletkorú szerkesztőségének szándéka. Nos, ezt a célt már az első „új” számban sikerült elérni.

A Tanulmányok részben Deák Agnes, a JATE fiatal oktatója *A magyar nemzet jövője cultura kérdése* című írásában, ahogy az alcím jelzi, Eötvös József nemzeti-tiszteletpolitikai koncepcióját vizsgálja. Kitér Eötvös elképzeléseinek gyenge pontjaira is, így például arra, hogy Eötvös elutasítja: „... azt, hogy a nemzetiségeknek államhatalmi biztosítékai legyenek, szabad kifejlődésük biztosítására”. (24. old.) Ugyanebben a rovatban olvashatjuk Békés Csabánál, a Budapesti OSZK munkatársának írását is (*A békés a győztesek kötik*), mely a magyar kormány 1945–46-os béke-előkészítő tevékenységének „egy mindmáig feldolgozatlan része, az úgynevezett békepropaganda” (29. old.) kérdésével foglalkozik. Egy idézet a tanulmányból: „Amire az adott helyzetben

esély volt (a csehszlovákiai magyarok kitelepítésének megakadályozása), azt elérte a magyar kormány. A határok Magyarország javára történő módosítására azonban semmi esély nem volt, így az erre irányuló törekvések lényegében eleve hiábavalónak bizonyultak. (50. old.) A Múltidézőben az 1848–49-es délvidéki szerb mozgalom „egyik legérdekesebb egyéniségének, katonai vezetőjének” (57. old.), Djordje Stratimirovicnak 1911-ben németül megjelent visszaemlékezéseiből a szabadságharcra vonatkozó, *Pingiczer Klára* fordította részleteket adja közre a JATE tanára, *Pelyach István*, majd *Molnár Imréné*, a Budapesti Magyarágkutató Intézet tudományos kutatójának izgalmas beszélgetését — mely egyben tisztelgés is az időközben elhunyt politikus emléke előtt — olvashatjuk *Szabó Károly* tálal, a pozsonyi magyar meghatalmazott volt helyettesével. Címe: „... tartózkodása államérdekből nem kívánatos”, témája pedig a csehszlovák—magyar lakosságcsere „Az alábbiakban pusztán hipotéziseket lesz módomban felvázolni. A népies—urbánus konfliktus ugyanis attól lesz súlyos társadalmi probléma, hogy még az sem bizonyítható kielégítően, hogy létezik-e

egyáltalán." (106. old.) Így kezdi az Eszmecsere rovatban Eltérő és azonos érdekek a népi—urbánus viszonyban című, figyelemreméltó írást Balog Iván, a JATE szociológusa, melyben a magyar értelmiséget szinte már átokként megosztó vizsály rövid történetét vizsgálja fel, majd a mának szóló figyelmeztetéssel zárja — még a választások előtt írt soraival — a rövid eszmefuttatást. „Ha netán sikerülne elkerülni, hogy várható választási győzelmük (már-mint a népieké — P. L.) után a pluralista reneszánsz egy korporatív, bonapartista-perónista rendszer kiépülésébe torkollikon (...), megjelenhetnének azok a förendelt célok, amelyek a szociálpszichológia tanulása szerint — amint azt 1956-ban már láthattuk — csökkenthetik a csoportközi előítéleteket." 110. old.) Nemzet és nemzetiség Közép Európában — ez a címe a folyóirat öt pontból álló körkérdésének. Talán ez a lapnak azon része, amely leginkább számot tarthat a nagyközönség érdeklődésére, hiszen napjaink Közép-Eurójának talán legégetőbb problémája a nemzetiségek egymáshoz való viszonya. A legérdekesebb rész az Öt magyarországi szlovák értelmiségi levele Chrušinák Alajoshoz című dokumen-

tum, amely eddig nem jelenhetett meg teljes terjedelmében a magyar sajtóban. A rendkívül kemény hangú levelet mindenkinek a figelmébe ajánljuk, aki elfeledkezik arról, hogy nemcsak a határainkon túl élő magyarok sorsával kell foglalkoznunk, hanem az itt élő nemzetiségek máig megoldatlan gondjaival is. A záró részben, a Figyelőben öt recenziót olvashatunk. Balog Iván Brahm könyvéről (*A magyar Holocaust I-II*), Pászka Imre szegedi szociológus Tamás Gáspár Miklós párizsi kiadású könyvéről, az *Idola Tribusról*, *Vajda Zoltán* ötödéves szegedi egyetemi hallgató Gábor Vermes: István Tisza című könyvéről, *Bellavics István*, a lap főszerkesztője a *Limes* (Nemzetpolitikai Szemle) 1989. 1. számáról, míg *Tóth Péter*, a JATE ötödéves hallgatója a *Regio* (Kisebbségtudományi Szemle) 1990. januári számáról ír.

Az Aetas, amely az MTA
Soros Alapítvány Bizottság
és a szegedi József Attila
Tudományegyetem közmü-
velődési bizottságának tá-
mogatásával jelenik meg, ez
évi 1—2. száma a nagyobb
szegedi könyvesboltokban
kapható, ára 60 forint.

Pozsik László

Egri filmnapló (1)

Az egri filmművészeti nyári egyetem kisebb egyetlensége ellenére is – bizony állíthatjuk – a legnagyobb kurzus hazánkban. Ez nemcsak annak köszönhető, hogy a magyar, illetve a kelet-európai filmek iránt legalább a '60-as, '70-es évekhez hasonló mértékben megnőtt az érdeklődés, hanem annak is, hogy Eger, e patinás kisváros ad otthont – immár 17 éve – a rendezvénynek. A folytonos megújulásra törekvő nyári egyetem három éve tért át egy új formára. Eszerint a kurzus gerincét egy tematikus szál alkotja előadásokkal és szemináriumokkal (1988: A magyar falu; 1989: A magyar értelmiség helyzete; az idén: A magyar filmek látványvilága). Ezen túl minden évben bemutatják az elmúlt időszak óta készült dokumentum- és játékfilmeket. Végül – szintén a hagyományoknak megfelelően – az év ősbemutatójára kerül sor. Ez utóbbit idén Erdős Pál: *Homo novus* című alkotása képviselte.

Mindezek ellenére az idei esztendő nem kedvezett a nyári egyetemnek. Mint *Hernádi Ferenc*től, a kurzus szervezőjétől megtudtam, a szűkös költségvetés miatt nem tudtak szemináriumokat szervezni, s a korábbi évekhez képest kevesebb résztvevő is. Bizonyára a nyomasztó és egymást sürűn követő politikai változások miatt jött kevesebb vendég szűkebb régióinkból, de továbbra is nagy az érdeklődők száma Nyugatról. A németeken túl franciák, belgák, hollandok, finnek, olaszok is felkeresték Egert ez alkalomból.

A jövő évtől kezdve újabb formai változtatást terveznek a szervezők (Magyar Filmtézet és TIT). Eddig csupán a magyar filmek „fesztiváljaként” emlegethettük e rendezvény-sorozatot, ezentúl azonban helyet kapnak a programban olyan külföldi alkotások, melyek az adott évben jelentősen befolyásolták a hazai közönségizlést, tipikusak vagy éppen atipikusak az adott ország filmgyártása szempontjából. A szervezők ezzel is növelni kívánják a kurzuszonzerejét a külföldi és a hazai hallgatók számára egyaránt.

Filmművészetünk elmúlt húsz évét ölelik föl azok a sajátos alkotások, melyekben a vizualitás a gondolat legfőbb kifejezőeszköze. E témakörben láthattunk alkotásokat mind a rövidfilm, mind a játékfilm kategóriában. Az olvasó számára bizonyára ismert filmekből nyertek áttekintést a hallgatók filmjeinek vizuális „konklúzióiról”. A rövidfilmek közül Huszárik: *Elégia*, *Tisztelet az öregasszonyoknak*; Szirtes András: *Hajnál*, *Gravitáció*; Timár Péter: *Freskó* című alkotásait láthatták a résztvevők. E filmek fókuszában egyértelműen a kép- és hangmondtás áll, a kép által „körülírt” gondolatok, hangulatok élménye.

A játékfilm kategóriában pedig olyan — már-már klasszikusnak számító — filmeket vetítettek, mint *Bódy Psychéje*, *Huszárik Szindbádja*, *Jancsó A zsarnok szíve* című alkotása, *Makk Károly Macskajátéka*, *Gothár Megáll az idője*, vagy *Jeles András Kis Valentinója*.

Az elmúlt év filmterméséből született válogatások az alkotói szándék tekintetében

ben harmas tendenciát mutattak. Az egyik tendencia még mindig az 1956-os forradalom „kibeszélése”. A két film — *Mészáros Márta: Napló apámnak és anyámnak* és *Zsombolyai János: A halálraitélt* című alkotása közös abban, hogy szigorúan az emberi szubjektum oldaláról közelíti meg az '50-es évek légkörének, s a forradalomnak a bemutatását, és mindkét alkotó fokozott figyelmet szentel a halálraitélt állapotának, utolsó percei ábrázolásának. Nyoma sincs filmjeikben az elmúlt évek „történelmi tabló” stílusának. Emberközelibb, zaklatottabb, súlyosabb feldolgozásai születtek a kor-nak, mint korábban.

A Naplóban (mely egyben a Napló-trilógia záródarabja is) az átélt élmények zaklatottsága lüktet. Egyszerre zavarodott, görcsös és oldott ez a film, s a tanúságtévő szenvedély felejthetetlen pillanatokot is teremt a vásznon. Az egyik ilyen pillanat a bírósági tárgyalás, ahol ezt halljuk a főhős, János szájából: ilyenek voltak '38-ban, 48-ban, 58-ban, s ilyenek lesztek '68-ban, '78-ban '88-ban, 98-ban. A másik a szilveszteréji tánc, melynek haláltánc jellegét kölcsönöz éles ambivalenciája. A megtorlás kezdetén, hóhérok és áldozatok közösen táncolnak az orosz dallamra. Zsombolyai filmjében — címe szerint is — szinte egyetlen lényeges elem található: „belülről” áttatni a halálraítéltet. Az ő agyának szűrőjén jutnak el hozzánk a külvilág képsorai is. A személyes momentumok, mint a szétesettség, az egészséges életösztön, a halálfélelem, a rettegés felnagyítása azonban túl kiszámítottan, átlátszó forgatókönyvi sterilitásban történt, s így nem is ragadott magával igazán. Nem sikerült többet mutatni a filmes közhelyeknél (pl. az örrel való beszélgetés, vagy a külvilág zajainak tompa beszűrődése). Természetesen nem a Vásárhelyi Miklós személyes vallomásán alapuló momentumok és állapotok kétségbevonásáról van szó, hanem arról, hogy ennek hiteles „esszenciáját” elmulasztotta megteremteti a rendező.

Deák Krisztina *Eszterkönyve* szintén a főhős személyén keresztül feldolgozott történetek sorába illeszkedik. Eszter a zsidóüldözések idején elveszti biztonságban hitt lányát, akire így a koncentrációs táborbeli halál vár. A hős nő szerelmei, érzései körül forgó alkotás azonban nem válik igazán sokoldalúvá, izgalmassá, erőteljessé, ugyanúgy figurái sem elég konzekvensek ahhoz, hogy igazán komolyan vehessük a lélek vívódásait. Emlékszem Enyedi Ildikó filmjére: ő mindvégig annyi iróniát, sőt öniróniát zsúfol az Én XX. századomba, hogy meg sem fordul a fejünkben elnézőn mosolyogni a beszélő csillagocskákon. Az *Eszterkönyv*-ben azonban komolyságot kell erőltetnünk magunkra a női lélek suta boncolgatási kísérletei láttán. Annál is inkább érthetetlen ez, mert Deák Krisztinával találkozunk már rendezőként és *Nagy-Kálóz*y Esztert láttuk már Csinszka-ként a tévé képernyőjén, ahol egyszerűen „csak” egy szép, de rendkívül pontos tévéfilmben sikerült árnyaltan, finoman bemutatni a női lélek apró rendezüléseit. (*Folytatása következik.*)